

УДК 343.1, 343.9

Володимир Ортинський

Національний університет “Львівська політехніка”,
директор Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор

СУТНІСТЬ ТА ЦІЛІ ВИКОРИСТАННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

<http://doi.org/10.23939/law2021.29.001>

© Ортинський В., 2021

Стаття присвячена проблемі криміналістичного та процесуального аналізу сутності й цілей використання судових експертиз під час досудового розслідування кримінальних проваджень. У кримінальній процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у двох формах: у формі залучення спеціалістів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій; у формі залучення експерта в кримінальне провадження для проведення експертизи. Саме друга із зазначених вище форм залучення спеціальних знань є особливо важливою для кримінального провадження в цілому і для досудового розслідування зокрема, оскільки ця форма надає нове джерело доказів у кримінальному провадженні.

Встановлено, що проведення експертизи спрямоване на отримання нових, раніше невідомих слідчому фактичних даних із застосуванням спеціальних знань. Зокрема, виявлення сторонніх мікрооб'єктів на речових доказах, вилучених у потерпілих при вчиненні вбивств, розбійних нападів, зґвалтувань тощо, встановлення початкових записів у документах, які були змінені, тощо, тобто виявлення невідомих раніше слідчому фактичних даних, які є доказами у справі. При цьому інформація, яка встановлюється експертом, не обов'язково має бути абсолютно новою для слідчого, оскільки перевірка одних доказів на базі інших у кримінальному провадженні здійснюється шляхом зіставлення їх змісту і з'ясування їхньої погодженості один з одним. При цьому така перевірка буде взаємодоповнюючою. Так, наприклад, результати слідчого експерименту шляхом відтворення обстановки та обставин події кримінального правопорушення, проведеної з метою перевірки показань підозрюваного про те, як ним були спричинені ушкодження потерпілому (використане знаряддя, способи нанесення ударів, їх кількість тощо), зіставляються з висновками судово-медичної експертизи потерпілого. Збіг отриманих результатів буде свідчити про те, що подія відбувалася саме так, як вказує підозрюваний. Отже, у слідчого з'являється новий доказ, який тільки підтверджує вже відомі йому дані про факти.

Констатовано, що на підставі аналізу сутності залучення спеціальних знань у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень можна виділити певні напрямки використання висновків експерта, цілями яких є: у доказуванні – отримання нових доказів, перевірка інших доказів, формування комплексів доказів; у тактичному плані – висунення та перевірка версій, моделювання механізму вчинення кримінального правопорушення, подолання протидії розслідуванню; в організаційному плані – обґрунтування рішень, які приймає слідчий у розслідуваному кримінальному провадженні; у профілактиці злочинів – встановлення

обставин, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень. Відмічено, що від цілей використання висновків судових експертиз у кримінальних провадженнях треба відрізняти цілі провадження судових експертиз, тобто завдання, які вирішуються експертом.

Ключові слова: **судова експертиза, висновок експерта, досудове розслідування, кримінальне провадження.**

Постановка проблеми. У кримінальній процесуальній діяльності спеціальні знання використовуються у двох формах у формі залучення спеціалістів під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій та у формі залучення експерта в кримінальне провадження для проведення експертизи. Саме друга із зазначених вище форм залучення спеціальних знань є особливо важливою для кримінального провадження загалом і для досудового розслідування оскільки зокрема, ця форма надає нове джерело доказів у кримінальному провадженні.

Аналіз дослідження проблеми. Всебічному розгляду використання спеціальних знань у процесі доказування в кримінальному провадженні присвячені численні роботи вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі кримінального процесу та криміналістики, зокрема Л. Ю. Ароцкера, В. Д. Арсеньєва, Р. С. Белкіна, А. Р. Белкіна, В. М. Галкіна, Ю. К. Орлова, І. Л. Петрухіна, М. О. Селіванова, С. В. Слінько, О. Б. Соловйова, М. С. Строгович, В. М. Тертишника та багатьох інших.

Мета статті полягає у встановленні й аналізі сутності та цілей використання судових експертиз під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

Виклад основного матеріалу. Судові експертизи є одним із потужних інструментів отримання доказової інформації у кримінальних провадженнях. Досягнення завдань кримінального провадження здійснюється шляхом доказування за допомогою доказів та їхніх джерел тих обставин, сукупність яких становить предмет дослідження кожного конкретного кримінального провадження. В такому доказуванні важливе місце відведене результатам судових експертиз – висновкам експерта. Проведення судової експертизи під час розслідування проваджень про кримінальні правопорушення регламентоване, насамперед, Законом України “Про судову експертизу” [1], Кримінальним процесуальним кодексом України [4], керівними роз’ясненнями Пленуму Верховного Суду України “Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах” [5], Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз МЮ України [6], Настановою про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України [7], Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи МОЗ України [8] тощо.

Судова експертиза – це багатоаспектне поняття, яке включає в себе, насамперед, процесуальний, тактичний, організаційний та дослідний компоненти. Залежно від розставлення акцентів над тим чи іншим компонентом, судова експертиза може визначатися по-різному. Так, Законом України “Про судову експертизу” судова експертиза визначається як дослідження експертом на основі своїх спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об’єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є чи будуть предметом судового розгляду [1, ст. 1]. Своєю чергою, М. В. Салтевський дає визначення судової експертизи як окремої слідчої дії з організації і тактики використання спеціальних знань для одержання доказової інформації методами наукового дослідження, котре виконується за дорученням ... судових органів і відображається у висновку експерта [2, с. 239]. Водночас, В. Ю. Шепітько розглядає судову експертизу як процесуальну дію, яка полягає в дослідженні експертом за завданням слідчого судді або суду речових доказів та інших матеріалів з метою встановлення фактичних даних та обставин, які мають значення для правильного вирішення кримінального провадження [3, с. 340]. У Кримінальному процесуальному кодексі України призначення судової експертизи регламентується здебільшого як процесуальна дія у формі доручення слідчого судді чи суду, реалізована на підставі клопотання сторони кримінального провадження про необхідність залучення спеціальних знань.

Виходячи з аналізу спеціальної літератури, цілі використання результатів судових експертиз як доказів під час досудового розслідування кримінальних правопорушень доволі докладно розглянуті А. Р. Белкіним [9, с. 272–276]. Однак зазначені ним твердження потребують подальшої деталізації та розробки. Так, вважаємо, що можна виокремити певні напрямки використання висновків експерта, цілями яких є:

- 1) у доказуванні – отримання нових доказів, перевірка інших доказів, формування комплексу доказів;
- 2) у тактичному плані – висунення та перевірка версій, моделювання механізму кримінального правопорушення, подолання протидії розслідуванню;
- 3) в організаційному плані – обґрунтування рішень, які приймає слідчий у розслідуваному кримінальному провадженні;
- 4) у профілактиці злочинів – встановлення обставин, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень.

Якщо аналізувати проблему використання висновків експерта у процесуальному доказуванні, то варто зазначити, що проведення експертизи здебільшого спрямоване на отримання нових, раніше невідомих слідчому фактичних даних із застосуванням спеціальних знань. Прикладом може бути виявлення сторонніх мікрооб'єктів на речових доказах, вилучених у потерпілих при вчиненні вбивств, розбійних нападів, зґвалтувань і ін., встановлення початкових записів у документах, які були змінені, тощо, тобто виявлення невідомих раніше слідчому фактичних даних, які є доказами у справі. З іншого боку, інформація, яка встановлюється експертом не обов'язково має бути абсолютно новою для слідчого. Так, наприклад, результати слідчого експерименту шляхом відтворення обстановки та обставин події, проведеного з метою перевірки показань підозрюваного про те, як ним були спричинені ушкодження потерпілому (використане знаряддя, способи нанесення ударів, їх кількість тощо), зіставляються з висновками судово-медичної експертизи потерпілого. Збіг отриманих результатів буде свідчити про те, що подія відбувалася саме так, як вказує підозрюваний. Отже, у слідчого з'являється новий доказ, який тільки підтверджує вже відомі йому дані про факти.

Перевірка одних доказів на базі інших у кримінальному провадженні здійснюється шляхом зіставлення їх змісту і з'ясування їх погодженості один з одним. При цьому, така перевірка буде взаємодоповнюючою. Так, результати судової експертизи можуть підтверджуватись показаннями свідка, в той час як і саме судово-експертне дослідження може підтверджувати його показання. З іншого боку, якщо показання свідка суперечать висновкам експерта, це може бути підставою як для перевірки цих показань свідка, так і для перевірки самого експертного висновку. Саме слідчий повинен звертати особливу увагу на такі ситуації. Очевидно, що слідчому недоцільно клопотати перед судом про призначення повторної експертизи кожного разу, коли підозрюваний буде змінювати свої показання. Однак, якщо висновок експерта, крім того, суперечить й іншим доказам у справі – це привід розглянути питання про призначення повторної експертизи. Варто також зазначити, що як висновки експерта можуть бути підставою для висунення і перевірки слідчих версій, так і обставини справи можуть бути використані експертом, причому не тільки для побудови експертних версій, але й навпаки, для обмеження кола версій, які підлягають перевірці. Таке обмеження можливе, якщо обставини провадження аналізуються під кутом зору спеціальних пізнань [10, с. 43].

Не зайвим буде згадати про такий важливий аспект, як перевірка за допомогою експертизи окремих матеріалів, отриманих під час проведення оперативно-розшукових заходів з метою їх подальшого використання у кримінальному процесуальному доказуванні (це стосується, насамперед, аудіозаписів, відеозаписів та фотознімків). Виконуючи вимогу законодавства (ст. 94 КПК України) про всебічну, повну і неупереджену оцінку доказів, слідчий повинен з'ясувати правову природу й спосіб отримання матеріалів, які з'явилися в результаті проведення оперативно-розшукових заходів. Одна зі складових допустимості таких матеріалів у кримінальному провадженні буде прямо залежати від висновку експерта про те, чи не піддавалися фотознімки монтажу, чи зазнавала змін фонограма, чи є ознаки механічного або електронного монтажу на фонограмі, чи одночасно проводився запис відео та аудіо на відеофонограмі тощо.

Однією з важливих цілей використання висновків за результатами судової експертизи є подолання протидії розслідуванню. Протидія розслідуванню може здійснюватися в різноманітних формах, зокрема у формі приховування інформації про злочин, знищення слідів злочину, маскування інформації [11, с. 22]. Водночас, приховування злочинів у юридичній літературі визначають як діяльність або елемент діяльності, направлений на перешкоджання розслідуванню шляхом приховування, знищення, маскування або фальсифікації слідів злочину, їх носіїв, слідів злочинця [12, с. 694].

Різні види судових експертиз посідають важливе місце у встановленні і викритті різноманітних способів приховування злочинів. Вочевидь, можна стверджувати про два способи виявлення приховування слідів злочинів за допомогою судових експертиз:

– безпосередній, коли завдяки експертним дослідженням слідчий отримує докази, які безпосередньо вказують на приховування злочину (наприклад, у справі з обвинувачення П. і Г. у вчиненні вбивства були виявлені заміті сліди крові на одязі підозрюваних, невидимі відбитки пальців рук підозрюваних на предметах обстановки у помешканні потерпілого, на знарядді злочину);

– опосередкований – встановлення обставин, які спростовують показання свідків, підозрюваного; встановлення симуляції психічної хвороби підозрюваним (наприклад, у справах з обвинувачення Р. у вчиненні тяжких тілесних ушкоджень, які потягнули смерть потерпілої, та С. у вчиненні зґвалтування, обвинувачувані симулювали психічні захворювання, що було встановлено у результаті проведення судово-психіатричних експертиз) [18].

Вважаємо також за необхідне докладніше розглянути можливості судових експертиз у виявленні окремих способів протидії розслідуванню. І. М. Лузгін зазначав, що за допомогою судово-психіатричної експертизи може бути діагностована, а потім викрита симуляція психічних захворювань, до якої нерідко вдаються підозрювані, щоб уникнути кримінальної відповідальності. З позиції цього вченого, використання висновків судово-медичної експертизи про час і обставини спричинення тілесних ушкоджень, причин смерті, групову належність крові викриває спроби підозрюваного приховати справжні обставини злочину, приховати співучасників, применшити свою вину, а, наприклад, за допомогою пожежно-технічної експертизи встановлюється безпосередня причина загоряння, що є одним з найважливіших доказів, наприклад, при викритті підпалу як способу приховування вбивств [13, с. 18].

Як вже було зазначено, приховування інформації є одним із найбільш поширених способів протидії досудовому розслідуванню. Цей спосіб може використовуватись як підозрюваними, так і свідками, і навіть потерпілими (наприклад, при зґвалтуванні, коли жертва приховує сам факт вчинення злочину щодо неї, оскільки вбачає у цьому загрозу для своєї репутації). Свідок, особливо, якщо він знайомий з підозрюваним та знаходиться з ним у товариських стосунках, швидше за все вдасться до приховування певної інформації, яка, на його думку, може зашкодити підозрюваному, аніж до дачі свідомо неправдивих показань, за яку кримінальним законодавством передбачена кримінальна відповідальність, про що свідок попереджається безпосередньо перед допитом. Приховування ж інформації у формі відмови від дачі показань також карається законом, однак є ситуації, коли слідчий ще не володіє необхідною інформацією, щоб поставити свідку відповідні запитання, а свідок, своєю чергою, не відмовляючись від відповідей в цілому, просто замовчує певні факти. У цьому випадку замовчування інформації такому свідку формально нічим не загрожує. Підозрювані, своєю чергою, іноді вдаються до приховування кількості співучасників, коли кримінальне правопорушення вчинене у співучасті, а тому відмовляються давати показання про інших співучасників.

У разі приховування інформації або відмові від дачі показань тактичними прийомами використання результатів судових експертиз можуть бути:

- а) ознайомлення допитуваного з їх результатами;
- б) постановка питань допитуваному за результатами судових експертиз;
- в) наведення аргументів, які ґрунтуються на результатах судових експертиз;

г) демонстрація перед підозрюваним обізнаності слідчого в окремих обставинах кримінального правопорушення завдяки експертним дослідженням (наприклад, про знаряддя вчинення, про чисельність співучасників тощо).

У випадку, якщо підозрюваний відмовляється підтвердити факт свого перебування на місці події кримінального правопорушення, йому можна пред'явити висновок дактилоскопічної експертизи, де вказується, що відбитки пальців у квартирі, на яку було вчинено розбійний напад, залишені саме ним. Якщо ж підозрюваний наполягає на тому, що злочин він здійснив він сам, йому треба поставити запитання щодо відбитків пальців його знайомого, виявлених разом з його відбитками у квартирі жертви. Висновок трасологічної експертизи про те, що на місці вбивства виявлені сліди взуття трьох осіб, може змусити підозрюваного, який до цього говорив, що він був наодинці з жертвою, змінити свою позицію і дати правдиві показання.

Не можна оминати роль криміналістичних експертиз у тих випадках, коли для приховання вчиненого кримінального правопорушення підозрюваний вдається до повного або часткового знищення слідів та предметів. Встановити факт знищення матеріальних слідів злочину слідчий може в основному тільки шляхом подання клопотання слідчому судді про призначення судових експертиз. Доказом цього можуть бути висновки судових експертиз, якими вирішувались ситуативні або діагностичні задачі стосовно предметів-речових доказів із слідами їх часткового знищення. Так, експерт може встановити факт підчистки або витравлення у документі, котрий буде використано слідчим як доказ спроби знищити сліди злочину. За певних обставин експерт може реконструювати початковий стан об'єкта і виявити на ньому сліди, які після їх експертного дослідження можуть бути використані як докази у справі у вигляді висновку експерта.

Встановлення факту приховування інформації чи її носіїв також може здійснюватися шляхом використання експертних висновків, які виявляють або підтверджують факт зміни зовнішності суб'єкта злочину (наприклад, висновки судово-медичних досліджень шрамів, рубців, інших особливих прикмет зовнішності особи, що перевіряється тощо).

Своєю чергою, встановлення неправдивості інформації або її носіїв, насамперед, стосується використання доказів для викриття в неправдивих свідченнях осіб, що дають явно неправдиві показання або роблять явно неправдиві заяви чи повідомлення. Використання для таких цілей доказів кримінального провадження зводиться до їхньої демонстрації у визначеному порядку або у визначеній ситуації, що складає зміст окремих тактичних прийомів або комбінацій. Так, тактичним прийомом допиту слугує послідовне пред'явлення допитуваному доказів у порядку наростання їхньої сили. При цьому варто зазначити, що в слідчій практиці на значну частину підозрюваних висновок експерта може вплинути навіть більше, ніж визнання вини іншими співучасниками.

Фактичні дані, які встановлені в процесі експертного дослідження і суперечать показанням допитуваного, є обґрунтованою підставою вважати, що він дає неправдиві показання. Причинами цього може бути як намагання свідомо дати неправдиві показання, так і добросовісна помилка. Своєю чергою, помилка, як відомо, може бути обумовлена об'єктивними або суб'єктивними причинами (хворобливий стан, хвилювання тощо) [12, с. 409]. Такі причини слідчий може встановити, клопочучи про призначення судово-психологічної або ж комплексної психолого-психіатричної експертизи. З позиції О. Я. Переверзи, висновок судово-психологічної експертизи може використовуватись для викриття підозрюваного, і вказувати, що особа, яка дає свідчення, не може належно сприймати обставини вчинення протиправних дій і давати щодо них правильні показання [14, с. 75]. Не викликає сумніву, що це є можливим і з теоретичного, і з практичного боку, однак чи є сенс клопотати перед слідчим суддею про призначення судово-психологічної експертизи щоразу, коли підозрюваний стверджуватиме, що свідок (потерпілий) не може адекватно сприймати навколишню дійсність? Очевидно, для цього слідчий повинен володіти конкретними і достатніми даними про те, що свідок неадекватно сприймає дійсність, або хоча б мати власні обґрунтовані сумніви з цього приводу. В іншому випадку це буде сприйматися як спроба затягнути слідство з боку підозрюваного.

Використання експертних висновків як форми залучення в кримінальне провадження спеціальних знань досягає ще одну важливу ціль: слугує засобом викриття інсценувань кримі-

нальних правопорушень, тобто встановлення так званих “негативних обставин”. Інсценування кримінального правопорушення проявляється в штучному створенні обстановки, яка не відповідає події, що відбулася фактично на цьому місці, і може мати на меті створення:

- а) видимості вчинення у визначеному місці іншого кримінального правопорушення та приховання ознак справжньої події;
- б) видимості події, що відбувалася на цьому місці, і не є кримінальним правопорушенням, для приховання реально вчиненого кримінального правопорушення;
- в) видимості вчинення кримінального правопорушення для приховання події, що не є кримінальним правопорушенням;
- г) неправильного уявлення про окремі деталі фактично вчиненого кримінального правопорушення або про окремі елементи його складу (наприклад, інсценування вчинення злочину іншою особою, в іншому місці, з іншою метою або ж з інших мотивів тощо) [15, с. 103].

Не зайвим буде зазначити, що використання доказів у цілому та висновків експерта, зокрема, є надзвичайно важливим для обґрунтування рішень слідчого. У процесі досудового розслідування слідчий приймає тактичні та процесуальні рішення. Під тактичним рішенням у криміналістичній літературі розуміється вибір цілі тактичного впливу на слідчу ситуацію в цілому або на окремі її компоненти, а також впливу на хід і результати процесу розслідування і його елементи з метою визначення методів, прийомів і засобів досягнення цієї цілі [9, с. 274]. На основі результатів експертизи слідчий може прийняти процесуальні рішення про проведення відповідних слідчих (розшукових) дій, а також про їхню черговість. Наявна доказова інформація, яка витікає із висновку експерта, обґрунтовує необхідність проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, а тому є для них основною. Так, за наявності інформації про спричинення смерті за допомогою знаряддя з визначеними характеристиками, які встановлені судово-медичною експертизою, слідчий може прийняти рішення про проведення обшуку за місцем проживання підозрюваного з метою відшукування знаряддя злочину із вказаними у висновку властивостями. Так само, за наявності кількох підозрюваних та висновку дактилоскопічної експертизи про те, що на місці злочину виявлені пальцеві відбитки одного з них, слідчий приймає тактичне рішення про черговість допитів підозрюваних з метою отримання правдивих показань.

Варто зазначити, що стосовно використання експертних висновків як підґрунтя для прийняття процесуальних рішень про проведення процесуальних чи слідчих (розшукових) дій, які визначають відповідно наступні етапи досудового розслідування або ж вимагають рішення слідчого судді (наприклад, повідомлення про підозру або ж обшук чи огляд в житлі чи іншому володінні тощо), то в цьому випадку висувуються більш суворі вимоги до доказової бази щодо достатності доказів і їх узгодженості. Так, відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України підставою для повідомлення про підозру є наявність достатності доказів для підозри особі у вчиненні кримінального правопорушення. Досягнення цієї “достатності” і є одним із завдань використання доказів узагалі та експертних висновків, зокрема. На відміну від тактичних рішень, для прийняття процесуальних рішень одного висновку за результатами судової експертизи буде недостатньо. Потрібно, щоб він входив до всієї сукупності доказів як складова комплексу доказів, що свідчило б про безумовну необхідність прийняття саме такого рішення.

Окремою ціллю використання висновків судових експертиз також іноді відносять реабілітацію невинуватих осіб, яким було помилково оголошено про підозру [16, с. 92]. Однак, вважаємо, що така ціль не може бути визнаною однією з основних, оскільки тактично грамотне проведення розслідування з дотриманням усіх вимог кримінального процесуального законодавства практично виключає можливість притягнення до відповідальності невинуватої особи.

Висновки. Отже, на підставі аналізу цілей залучення спеціальних знань у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень можна виділити певні напрямки використання висновків експерта, цілями яких є:

- у доказуванні – отримання нових доказів, перевірка інших доказів, формування комплексів доказів;

- у тактичному плані – висунення та перевірка версій, моделювання механізму вчинення кримінального правопорушення, подолання протидії розслідуванню;
- в організаційному плані – обґрунтування рішень, які приймає слідчий у розслідуваному кримінальному провадженні;
- у профілактиці кримінальних правопорушень – встановлення обставин, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень.

Вважаємо за необхідне також зазначити, що від цілей використання висновків судових експертиз в кримінальних провадженнях потрібно відрізнити цілі провадження судових експертиз, тобто ті завдання, які безпосередньо вирішуються експертом. Так, у спеціальній літературі найбільш загальними цілями криміналістичних, а також інших судових експертиз, які включають ідентифікаційні та діагностичні задачі, називається встановлення: фактичного стану об'єктів; можливості виконання певних дій; обставин виконаних дій; невидимих слідів і реконструкція об'єктів; тотожності або групової належності об'єктів [17, с. 146; 18; 19]. У деяких випадках під час розслідування кримінальних правопорушень для слідчого важливо встановити властивості об'єкта, які можуть мати значення для кримінального провадження. Наприклад, якщо вбивство або тяжкі тілесні ушкодження були спричинені вогнепальною зброєю, необхідно встановити, чи є справною вогнепальна зброя, виявлена у підозрюваного. В цьому випадку експерт може вказати у висновку можливість в певній ситуації виконання пострілу з представленої зброї без натискання на спусковий гачок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. (1994). URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Салтевський М. В. Криміналістика. (2001) : підруч. : у 2 ч. Ч. 2. Х. : Консум, 528 с.
3. Шепітько В. Ю. (2001). Криміналістика : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти К.: Ін Юре. 684 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. (2012). URL: <http://www.rada.gov.ua>.
5. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду № 8 від 30.05.1997 р. (2002). Бюлетень законодавства і юридичної практики України. № 7: Судові експертизи в Україні. С. 23 – 29.
6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз: Наказ МЮ України № 53/5 від 08.10.1998 р., (зі змінами, внесеними згідно з наказами МЮ України № 144/5 від 30.12.2004 та №59/5 від 10.06.2005). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0705%2D98&text>.
7. Настанова про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України: Наказ МВС України № 682 від 30.08.1999 р.
8. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: Наказ МОЗ України від 17.01.1995 р. (2002). № 6. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. № 7: Судові експертизи в Україні. С. 190–196.
9. Белкин А. Р. (1999). Теория доказывания : науч.-метод. пособ. М., 429 с.
10. Соколовский З. М. (1961). Использование обстоятельств дела для построения и проверки экспертных версий. *Рефераты докладов второй научной конференции Ташкентского НИИСЭ, посвященной вопросам судебной экспертизы*. Ташкент. С. 42–43.
11. Карагодин В. Н. (1992). Преодоление противодействия предварительному расследованию. Свердловск: Изд-во Уральского университета. 175 с.
12. Белкин Р. С. (1999). Криминалистика : учеб. для вузов. М. 990 с.
13. Лузгин И. М. (1981). Способ сокрытия преступления и роль экспертизы в его установлении. *Современные вопросы криминалистической экспертизы: Сборник научных трудов*, Волгоград. С. 11–22.
14. Переверза О. (2002). Подолання завідомо неправдивих показань допитуваного за допомогою експертиз у ході досудового слідства. *Право України*. № 12. С. 75–77.
15. Шепітько В. Ю. (2001). Криміналістика: Енциклопедичний словник. Х.: Право. 560 с.
16. Образцов В. А. (2004). Криминалистика: модели средств и технологий раскрытия преступлений : курс лекций. М. 400 с.
17. Седых-Бондаренко Ю. П. (1977). Роль криминалистической экспертизы в расследовании по уголовным делам о тяжких преступлениях против личности. *Вопросы криминологии и криминалистики: Труды Карагандинской ВШ МВД СССР*. Караганда. Вып. 6. С. 138–152.

18. Грамович Г. И. (1989). Проблемы теории и практики эффективного применения специальных знаний и научно-технических средств в раскрытии и расследовании преступлений: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Киевский государственный университет им. Т. Г. Шевченко. К. 44 с.

REFERENCES

1. *Pro sudovu ekspertyzu* [On forensic examination]: Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 r. (1994). URL: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Saltevsky M. V. *Kryminalistyka* [Criminalistics]. (2001). Pidruchnyk: U 2 ch. Ch. 2. Kh: Konsum. 528 p.
3. Shepitko V. Iu. (2001). *Kryminalistyka* [Criminalistics]. : Pidruchnyk dlia studentiv yuryd. spets. vyshchych zakladiv osvity. K.: In Yure. 684 p.
4. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy* [Criminal Procedure Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 13 kvit. 2012 r. (2012). URL: <http://www.rada.gov.ua>.
5. *Pro sudovu ekspertyzu v kryminalnykh i tsyvilnykh spravakh* [On forensic examination in criminal and civil cases]: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu No. 8 vid 30.05.1997 r. (2002). Biuleten zakonodavstva i yurydychnoi praktyky Ukrainy. No. 7: Sudovi ekspertyzu v Ukraini. P. 23 – 29.
6. *Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz* [Instruction on appointment and conduct of forensic examinations]: Nakaz MIu Ukrainy No. 53/5 vid 08.10.1998 r., (iz zminamy, vnesenymy zghidno z nakazamy MIu Ukrainy No. 144/5 vid 30.12.2004 ta No.59/5 vid 10.06.2005). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0705%2D98&text>.
7. *Nastanova pro diialnist ekspertno-kryminalistychnoi sluzhby MVS Ukrainy* [Guidelines on the activities of the forensic service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]: Nakaz MVS Ukrainy No. 682 vid 30.08.1999 r.
8. *Instruktsiia pro provedennia sudovo-medychnoi ekspertyz* [Instruction on forensic examination]: Nakaz MOZ Ukrainy vid 17.01.1995 r. (2002). No. 6. Biuleten zakonodavstva i yurydychnoi praktyky Ukrainy. No. 7: Sudovi ekspertyzu v Ukraini. P. 190 – 196.
9. Belkyn A. R. (1999). *Teoriia dokazyvaniia* [Theory of proof]. Nauchno-metodycheskoe posobyie. M. 429 p.
10. Sokolovskiy Z. M. (1961). *Yspolzovanye obstoiatelstv dela dlia postroeniia y proverky ekspertnykh versii* [Using the circumstances of the case to build and test expert versions]. Referaty dokladov vtoroi nauchnoi konferentsyi Tashkentskoho NYYSE, posviashchennoi voprosam sudebnoi ekspertyz. Tashkent. P.42 – 43.
11. Karahodyn V. N. (1992). *Preodoleniye protyvodeistviia predvartelnomu rassledovaniyu* [Overcoming opposition to the preliminary investigation]. Sverdlovsk: Yzd-vo Uralskoho unyversyteta. 175 p.
12. Belkyn R. S. (1999). *Krymynalistyka*. [Criminalistics]. Uchebnyk dlia vuzov. M. 990 p.
13. Luzghyn Y. M. (1981). *Sposob sokrytiia prestupleniia y rol ekspertyz v eho ustanovleni* [The method of concealing a crime and the role of expertise in its establishment]. Sovremennyye voprosy krymynalistycheskoi ekspertyz: Sbornyk nauchnykh trudov, Volhohrad. P. 11–22.
14. Pereverza O. (2002). *Podolannia zavidomo nepravdyvykh pokazan dopytuvanoho za dopomohoiu ekspertyz u khodi dosudovoho slidstva* [Overcoming knowingly false testimony of the interrogated with the help of examinations during the pre-trial investigation]. Pravo Ukrainy. No. 12. P. 75–77.
15. Shepitko V. Iu. (2001). *Kryminalistyka* [Criminalistics]: Entsyklopedychnyi slovnyk. Kh: Pravo/ 560 p.
16. Obraztsov V. A. (2004). *Krymynalistyka: modeli sredstv y tekhnolohyi raskrytiia prestupleni* [Forensics: models of means and technologies of crime detection]. Kurs lektsyi. M. 400 p.
17. Sedykh-Bondarenko Yu. P. (1977). *Rol krymynalistycheskoi ekspertyz v rassledovanii po uholovnym delam o tiazhkykh prestupleniakh protiv lychnosti* [The role of forensic science in the investigation of criminal cases of serious crimes against the person]. Voprosy krymynolohyy y krymynalistyky: Trudy Karahandynskoi VSh MVD SSSR. Karahanda. Vyp. 6. P. 138–152.
18. Hramovych H. Y. (1989). *Problemy teoryi y praktyky efektyvnoho pryimeneniia spetsyalnykh znanyi y nauchno-tekhnicheskyykh sredstv v raskrytii y rassledovanii prestupleni* [Problems of theory and practice of effective application of special knowledge and scientific and technical means in the detection and investigation of crimes]: Avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09 / Kyevskiy gosudarstvennyi unyversytet im. T. H. Shevchenko. K. 44 p.

Дата надходження: 29.12.2020 р.

Volodymyr Ortynsky

Lviv Polytechnic National University,
Director of the Educational and Scientific Institute of Law,
psychology and innovative education
Honored Lawyer of Ukraine
Doctor of Law, Professor

THE ESSENCE AND PURPOSES OF THE USE OF FORENSIC EXAMINATIONS IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS

The article is devoted to the problem of forensic and procedural analysis of the essence and purposes of the use of forensic examinations during the pre-trial investigation of criminal proceedings. In criminal procedural activity, special knowledge is used in two forms: – in the form of involving specialists during certain investigative (search) actions; – in the form of involving an expert in criminal proceedings for examination. It is the second of the above forms of attracting special knowledge that is particularly important for criminal proceedings in general and for pre-trial investigation in particular, as this form provides a new source of evidence in criminal proceedings.

It is established that the examination is most often aimed at obtaining new, previously unknown to the investigator factual data using special knowledge. In particular, the detection of foreign micro-objects on material evidence seized from victims of murder, robbery, rape, etc., the establishment of initial entries in documents that have been changed, etc., ie the detection of previously unknown to the investigator facts that are evidence in the case. However, the information established by the expert does not have to be completely new to the investigator, as the examination of some evidence on the basis of others in criminal proceedings is carried out by comparing their content and finding out their consistency with each other. In this case, such a test will be complementary. . For example, the results of the reproduction of the situation and circumstances of the event, conducted to verify the testimony of the accused about how he caused damage to the victim (used weapons, methods of strikes, their number, etc.), are compared with the findings of forensic examination the victim. The coincidence of the obtained results will indicate that the event took place exactly as indicated by the suspect. Thus, the investigator has new evidence, which only confirms the facts already known to him.

It is stated that on the basis of the analysis of the purposes of attracting special knowledge in criminal proceedings at the stage of pre-trial investigation of criminal proceedings it is possible to allocate certain directions of using expert conclusions, the purposes of which are: – in proving – obtaining new evidence; – in the tactical plan – nomination and verification of versions, modeling of the mechanism of commission of a criminal offense, overcoming of opposition to investigation; – in organizational terms – justification of decisions made by the investigator in the investigated criminal proceedings; – in crime prevention – the establishment of circumstances that contributed to the commission of criminal offenses. It is noted that from the purposes of using the conclusions of forensic examinations in criminal proceedings should be distinguished the purposes of forensic examinations, ie the tasks to be solved by the expert.

Key words: forensic examination, expert opinion, pre-trial investigation, criminal proceedings.